

M. GREISCHER METSZETE, XVII. SZÁZAD

A Gyöngyös és a Rába összefolyásánál felépített sárovari vár a XVI–XVII. században nyerte el sokszögű, olaszbástyákkal erősített későreneszánsz formáját. A várépítés írásos dokumentumai a XVI. századot megelőzőleg hiányosak. A rendelkezésre álló okleveles anyag és a tulajdonos-változások alapján több építési periódust különböztethetünk meg.

Az 1966-os építéstörténeti vizsgálat eredményei alapján az I. és II. építési szakaszt a XIII. század végére, illetve a XIV. század közepére helyezhetjük. Ezen időszakban készült el a mai déli és nyugati szárny („D” és „E” szárny) találkozásánál egy egyemeletes épület a hozzá kapcsolódó várfallal, valamint az északi szárny („A” szárny) jelentős része.

A III. és IV. építési szakaszt a Kanizsayak sárovari birtoklása idejére (1390-től), a XIV. század végére és a XV. századra tehetjük. A XV. században a mai várkastély „D” és „E” szárnyának találkozásánál levő épületrészek váltak a vár legfontosabb részévé. A toronyalj két oldalán található ülőfülkék alapján a kaputorony építésének megkezdését is erre az időszakra tehetjük. A XV. század végére már egy jelentős nagyságú középkori vár létezett Sárovaron, védelmét a rótt palánkos földsáncok biztosították.

Sárovar történetében fordulópont volt Nádasdy Tamásnak Kanizsay Orsolyával kötött házassága (1534). E házasság kapcsán került Sárovar Nádasdy Tamás tulajdonába.

A humanista műveltségű Nádasdy Tamás fényes politikai pályát futott be. II. Lajos király titkára, budai várnagy, országbíró, horvát bán, dunántúli és országos főkapitány, majd 1554-től az ország nádora volt, egyike kora leghaladóbb gondolkodású főurainak. A sárovari várkastélyt a művészetek és a tudomány központjává tette.

Művészet- és irodalom pártoló tevékenységének eredményeként a sárovar-újszigeti nyomdában jelent meg 1539-ben Sylvester János magyar-latin nyelvtana, a Grammatica Hunga-

rolatina, majd 1541-ben ugyancsak Sylvester fordításában az Új Testamentum, az első Magyarországon nyomtatott magyar nyelvű könyv. Udvarának gyakori vendége volt a törökkori harcok hű krónikása, Tinódi Sebestyén. Itt tevékenykedett a hitvitázó Dévai Bíró Mátyás, a nyomdász és protestáns prédikátor Abádi Benedek, valamint Szegedi Körös Gáspár tudós-orvos.

Nádasdy Tamás birtoklása a vár építéstörténete szempontjából is nagyon jelentős: felépült a kaputorony. Bár Sárvár nem tartozott a szorosan vett végvári rendszerbe, s az 1532-es török ostromtól eltekintve nem vált harcok színterévé, a török dunántúli hadműveletei mégis előtérbe helyezték az erődítési munkálatokat. A földdel tapasztott palánkokat itt-ott már felváltották a kőből épült védfalak. A várak és a várat körülvevő folyók vízszabályozása is megtörtént, s 1552-ben elkészült a vár hídja. Nádasdy Tamás idején nyerte el végleges formáját a várkastély keleti szárnya („B” szárny) a könnyed architektúrájú kőpilléres árkádsorral együtt, s ekkor kerültek helyükre a kőből készült reneszánsz ablakkeretek. A további erődítési munkálatokat a bástyák erősítése, a várak fonott-tapasztott párkányának készítése, a torony alapjainak erősítése jelzik. 1560-ban készült el a reneszánsz toronykapu.

A vár továbbépítésének következő szakasza Nádasdy Ferenc (II.) és Nádasdy Pál nevéhez fűződik. Ezt bizonyítja a vár belső udvarán elhelyezett tábla is, amely szerint „E vár bástyáit, amelyek régen fából voltak, kőből kezdte építeni nemes Nádasdy Ferenc 1588 májusában és befejezte fia és javainak törvényes örököse, Nádasdy Pál 1615. október 30-án.”

A VII. építési periódus a Wesselényi-féle nemesi összeesküvésben részt vett, majd a felségármúlási per során halálra ítélt és 1671-ben kivégzett Nádasdy Ferenc (III.) országbíró nevéhez fűződik.

A sárvári várkastély ekkor nyerte el végleges formáját. Nádasdy Ferencnek köszönhető a toronynak a várkastély épületével való összekapcsolása, a kapualj és a díszterem megépítése, az egységes homlokzat kialakítása a régi Kanizsai szárny háromról két szintre való átépítésével. A nemesi őskultusz ápolása, a török ellenes harcok idézése készítette Nádasdy Ferencet (III.), hogy a Díszterem óriási teknőboltozatán stukkókeretes mezőkben nagyapjának, a híres „fekete bég”-nek törökellenes hőstetteit örökíttesse meg, s ezzel meghonosítsa a történeti csatakép műfaját hazánkban. A secco technikával festett falképsorozat a sárvári vár dísztermét a magyar barokk művészet legszebb belső terei közé helyezte. Az 1653-ban festett csataképek alkotója Hans Rudolf Miller. Nádasdy Ferenc nevéhez kapcsolódik a kápolnaépítés megkezdése is. Halálával az a fény, amely a sárvári várkastélyt mintegy másfél évszázadon át betöltötte, végleg kialudt.

A sárvári vár és a hozzá tartozó uradalom a XVIII–XIX. században többször gazdát cserélt.

Az 1760-as évek végén a vár Nagyszigethi Szily Ádám tulajdonában volt, az ő rendelkezésére készítette Dorffmeister István 1769-ben a Díszterem kilenc öszövétségi jelenetet ábrázoló falképét, illetve a középső toronyszoba mennyezetképét későbarokk stílusban. Valószínűleg ezen időszak alkotásai a Díszteremből nyíló termekben található virág és indaornamentikájú falfestmények, amelyeknek helyreállítása 1978-ban történt.

A vár 1803-ban jutott a Habsburg-Lotharingiai-ház, majd 1875-ben a bajor hercegi család tulajdonába. Az 1813-ban elhelyezett tábla bizonyítja, hogy Ferdinánd modenai herceg és fia, Ferenc, újabb átalakításokat eszközöltek. Ebben az időszakban történt meg a „B” szárnyon lévő árkádsor befalazása, a várak lecsapolása és parkosítása. Ekkor épülhetett az árkádsor megoldású téglahíd. A XIX. század második felében újabb átalakítások tették körbejárhatóvá a kastélyépületet.

A sárvári vár a felszabadulást követően sokféle szerepkört töltött be. Az 1960-as évek végén nyert megfogalmazást az a gondolat, hogy a műemléki szempontok alapján helyreállított várkastély (tervező: Dragonits Tamás) a történelmi hagyományoknak megfelelően a

város kulturális központja legyen. E koncepció alapján kezdhette meg tevékenységét az újjávarázsolt kastélyépületben 1978. augusztus 20-án a Nádasy Ferenc Múzeum, a Sylvester János Könyvtár, a Városi Művelődési Központ és a Társadalmi Ünnepeket és Szerartásokat Szervező Iroda.

Felhasznált irodalom:

Tóth Melinda: A sárvári vár építéstörténete. Savaria, a Vas megyei Múzeumok Értesítője 1966–1970. Szombathely, 1972.

Galavics Géza: A törökellenes harc és egykorú világi képzőművészetünk. Művészettörténeti Értesítő, 1976. 1. szám.

Sárvár monográfiája. Szerkesztette: Horváth Ferenc. Szombathely, 1978.

A NÁDASY FERENC MÚZEUM KIÁLLÍTÁSAI

Az 1951-ben alakult Nádasy Ferenc Múzeum három új állandó kiállítással várja látogatóit. A megnövekedett kiállítási alapterület lehetőséget biztosított arra, hogy a kiállítás rendezői az emeleti szárnyakon („E”; „A” és „B” szárny) bemutassák Sárvár történetét az első írásos emlékektől napjainkig.

A „Sárvár története” című állandó kiállítás, amellyel, hogy sajátos múzeumi eszközzel bemutatja a mezőváros, majd nagyközség történetét a várossá nyilvánításig, s felvilágosítja a városi fejlődés 10 évének eredményeit, az egyes történelmi korokhoz kapcsolódó iparművészeti alkotások kiállításával bepillantást enged a különböző művészeti stílusirányzatokba, s a történelmi anyaggal kiegészítve adalékokat szolgáltat a korabeli életmód-történehez. Sárvár újkori történetének bemutatása a haladó mozgalmaknak, a forradalmi eseményeknek, a kiemelkedő történelmi személyiségeknek kíván emléket állítani, s egyúttal felvillantja a község felszabadulás utáni történetét, fejlődését, a szocialista építő munka során elért eredményeket.

Az I–VI. számú termekben („E” szárny) elhelyezett dokumentumok, eredeti műtárgyak reprezentálják Sárvár történetét az első fellelhető írásos emléktől a XVIII. század végéig.

Az I-es teremben bemutatott oklevélmásolatok Sárvár mezővárosi privilégizált helyzetét tükrözik. A metszetmásolatok, térképek, statisztikák, a várépítés különböző szakaszait megörökítő grafikus ábrázolások Sárvár és a várat birtokló főúri családok kapcsolatát kívánják érzékelteni. A bemutatott XVI–XVII. századi fegyverek a török elleni harc dokumentumai. A mezővárosi fejlődést kívánják jelezni a kiállított céhes iratok, habán kerámiák, valamint a Szombathelyen előkerült polgári viseleti és vagyontárgyak. Nádasy Ferenc (III.) ország-bírói politikai tevékenységét bemutató dokumentumok ugyancsak itt nyertek elhelyezést.

A II-es terem a Nádasyak irodalompártoló tevékenységét, a hazai nyomdászat fejlődésében játszott szerepüket mutatja be. Itt láthatók Tinódi Sebestyén irodalmi munkásságának és Sárvárhoz fűződő kapcsolatainak dokumentumai, a Sárvárott tevékenykedett humanista tudósoknak és a reformáció képviselőinek (Dévai Bíró Mátyás, Abádi Benedek, Beythe István, Magyar István, Zvonarics Mihály stb.) irodalom és tudománytörténelmi emlékei, a Nádasy birtokon működött nyomdák kiadványainak másolatai.

A III-as teremben elhelyezett iparművészeti remek a magyar főúri műgyűjtést, a Nádasyak műgyűjtő tevékenységét kívánják reprezentálni.

A IV–VI. teremben Sárvár 1671-től a XVIII. század végéig terjedő történetének dokumentumai nyertek elhelyezést oly módon, hogy a kiállítás egyúttal bepillantást enged a

korabeli főúri műgyűjtés történetébe is. A történeti dokumentumok (urbáriumok, térképek, periratok, metszetmásolatok, céhtörténeti emlékek, statisztikák stb.) mellett a kiállításon megjelennek a XVII–XVIII. század jellegzetes bútoregységei.

A VI-os terem követő úgynevezett Kanizsay szoba freskós mennyezetével időszaki kiállítások rendezésére ad lehetőséget. A Kanizsay szoba előtti lépcsőlejárón juthatunk a boltozatos pincerészbe, ahol látogatóink a hazai gyógyvízkutatás és felhasználás történetével ismerkedhetnek meg.

Az emeleti szárnyra visszatérve az I-es számú folyosóról az I-es termen át juthatunk a Nádasdy vár Dísztermébe, amely az itt elhelyezett XVII. századi Ocskay-szekrényvel, freskóival és a XVIII. század végétől maradt, lábakon álló cserépkályhával szinte egyedüli látványt nyújt.

A Díszteremből nyíló négy ornamentikus és freskóval díszített teremben (VII–X. terem) és az azt követő XI. teremben XVIII. századi és XIX. század eleji iparművészeti remekek kerültek bemutatásra.

A XII. terem Sárvár történeti emlékeit mutatja be a XIX. század elejétől az I. világháborúig.

A XIII-as teremben a várát és az uradalmat 1875-től birtokló, a nagyközség életére jelentős befolyást gyakorló bajor család 1951-ben előkerült használati eszközeiből, bútoraiból adunk összeállítást. A bemutatott tárgyak egyúttal érzékeltetik a századforduló ízlés-világát is.

A XIV. terem Sárvár történetének a polgári demokratikus forradalom győzelmétől a felszabadulásig terjedő időszakát tárgyalja. A forradalmi események dokumentumainak bemutatása, a sárvári munkásmozgalom kiemelkedő személyiségeinek emlékényaga kapott helyet kiállításunkon. Itt láthatók a 20-as éveket jellemző munkanépszerűség és nyomor, valamint az azt követő kivándorlás dokumentumai. A II. világháborúban a fasizmus ellen harcolók emlékei és a község felszabadulásának dokumentumai zárják e kiállítási egységet.

A XV-ös terem a felszabadulástól napjainkig kíséri nyomon Sárvár fejlődését. Eredeti tárgyakkal, dokumentumokkal mutatja be a felszabadulást követő időszak hősi küzdelmét, a szocialista átalakulás útján elért eredményeket a várossá nyilvánítás időpontjáig, 1968. augusztus 20-ig, majd jelzesszerűen utal a városi fejlődés 10 évének eredményeire.

A II. számú folyosó időszaki kiállításoknak ad helyet. Innen a XI. termen át juthatunk a Díszterembe visszavezető III-as folyosóra.

A díszteremből nyíló toronyszobákban (I–III.) „Fegyver- és harcászattörténeti” kiállítást tekinthetnek meg látogatóink. A kiállított fegyveranyag, metszetmásolatok, szerkezeti rajzok, terepasztalok végigkísérik a harcászat fejlődését a végvári lesvető harcmodortól a vonal- és oszlopharcászat megjelenéséig.

VÁROSI MŰVELŐDÉSI KÖZPONT

A vár középkori árkádsorát jelzesszerűen bemutató földszinti „B” szárnyon nyert elhelyezést a Városi Művelődési Központ és klubövezete. A felnőtt csoportok: bélyeggyűjtő kör, a könyvelői és műszaki rajztanfolyam, a díszítőművész és képzőművész kör (külön teremmel), a különböző rétegklubok (Nők klubja, Pedagógus klub, Szocialista brigádvezetők klubja, Agrárértelmiségi klub stb.), a gyermekklubok és szakkörök (rajz és képzőművész kör, báb-szakkör, orosz és német nyelvszakkör) kultúrált környezetben, színvonalas technikai berendezésekkel felszerelten folytathatják tevékenységüket. A klubövezet lehetőséget biztosít nap-

közis foglalkozások, az úttörő és kisdobos munkát segítő klubfoglalkozások megtartására is.

Az ismeretterjesztő teremben társadalom- és természettudományi előadássorozatok várják a látogatókat. A klubövezet előcsarnoka alkalmas változatos kiállítási program szervezésére. Az időszakos kiállítások felölelik a képzőművészetet, a fotó és népművészetet, a karikatúra széles tárházát.

A vár kapujából nyíló pinceklub a munkásifjúság művelődési, szórakozási igényeit hivatott kielégíteni. Az érdeklődési körökre épülő rétegklubok kialakítását tervezzük (irodalom, zene, színházbarát, jazz, film és ifivezetők klubja), természetesen lehetőséget biztosítva a kötetlen beszélgetéseknek, eszmecseréknek, játéknak is. Itt tudjuk fogadni a Magyar Vagon és Gépgyár önálló rendezvényeit.

A vár udvarára tervezett szabadtéri színpad, valamint a Nádasy Múzeum díszterme további színvonalas közművelődési rendezvények megtartására adnak lehetőséget. Szabadtéri gyermekelőadások, hangversenyek, szórakoztató műsorok, színházi előadások várják vendégeinket. A magyar barokk festészet egyik legszebb belső terét képező díszterem komolyzenei hangversenyek, irodalmi összeállítások, pódiumműsorok rendszeres színhelyévé válik.

SYLVESTER JÁNOS KÖNYVTÁR

A Sylvester János Városi-Járási Könyvtár a Nádasy vár földszintjén („D” szárny) és két emeleti szárnyán („C” és „D” szárny) várja olvasóit. A 64 000 kötet könnyűvel és folyóirattal rendelkező, területi feladatokat is ellátó könyvtár a megelőző évekhez viszonyítva lényegesen nagyobb alapterületen, kulturált, esztétikus környezetben, modern technikai eszközökkel felszerelten kínálja szolgáltatásait a könyvet szerető, a tudományok eredményei iránt érdeklődő nagyközönségnek.

A megnövekedett alapterület lehetőséget adott a szakrendszerű szolgáltatások bővítésére. A földszinten kapott helyet az ún. „lapozgató”, ahol mintegy 20 féle újság és folyóirat áll a látogatók rendelkezésére. E helyiség egyúttal alkalmas könyvtári kiállítások, tárlatok, író-olvasó találkozók rendezésére is.

Az emeleti „C” szárnyon található a 300 m² alapterületű szabadpolcos olvasóterem. Az olvasótermi szolgáltatások felölelik a díjmentes könyvtárközi kölcsönzést, témákhoz kapcsolódó ajánló könyvjegyzékek összeállítását, más könyvtárak ajánló bibliográfiáinak beszerzését, sárvári vonatkozású újság és folyóiratmikrofilmek olvasásához szükséges technikai berendezések biztosítását, a mintegy 2000 db-os diafilmtár használatát. A diafilmek csekély díj ellenében kölcsönözhetőek is. Az olvasóteremben a tudományok széles körét felölelő 210 féle újság és folyóirat között válogathatnak a látogatók.

Az olvasóteremhez kapcsolódóan, a helyismereti gyűjtemény szomszédságában külön kutatószoba áll rendelkezésre, ahol a helytörténettel foglalkozók, a tudományos feladatok megoldásán fáradozók zavartalan körülmények között végezhetik anyaggyűjtő, feldolgozó munkájukat. A könyvtár, térítés ellenében, hémásológéppel készített írógéppapírnak megfelelő nagyságú másolatok készítését is vállalja a könyvtár gyűjteményi anyagáról, illusztrációkról és fényképekről.

A várkastély emeleti „D” szárnyán nyert elhelyezést a Gyermekkönyvtár és a zenei terem. A gyermekkönyvtár önálló egységként való elhelyezése lehetőséget biztosít tematikus, tananyaghoz kapcsolódó gyermekfoglalkozások rendszeres tartására. A gyermek- és ifjúsági irodalom alkotásai mellett közel 40 újság és folyóirat biztosítja a legifjabb generáció kulturált szórakozását, művelődését.

A 70 m²-es zenei teremben sztereo-lemezjátszókon, dinamikus fülhallgatókkal a magyar

és az egyetemes zenetörténet legkiválóbb alkotásai nyújthatnak újabb ismereteket, s egyúttal kikapcsolódást a zenekedvelőknek.

A Sylvester János Könyvtár kiemelten kívánja támogatni a sárvári üzemek, vállalatok szocialista brigádjait kulturális vállalásaik teljesítésében.

TÁRSADALMI ÜNNEPSÉGEKET ÉS SZERTARTÁSOKAT SZERVEZŐ IRODA

A legbensőbb családi ünnepségeknek, életünk sorsfordulóinak méltó és egyben újszerű, a szocialista tudati fejlődéssel összhangban álló megünneplését hivatott szervezni városunk egyik legifjabb intézménye, amely a helyreállított Nádasy vár egyik földszinti szárnyán („A” szárny) kapott méltó helyet a családok és kollektívák ezirányú igényeinek kielégítésére. Az Iroda tevékenysége az egyén és a társadalom kapcsolatának még szorosabbá tételét kívánja elősegíteni, szolgáltatásaival a növekvő és egyre általánosabbá váló társadalmi igények és elvárások mind színvonalasabb kielégítésére törekszik.

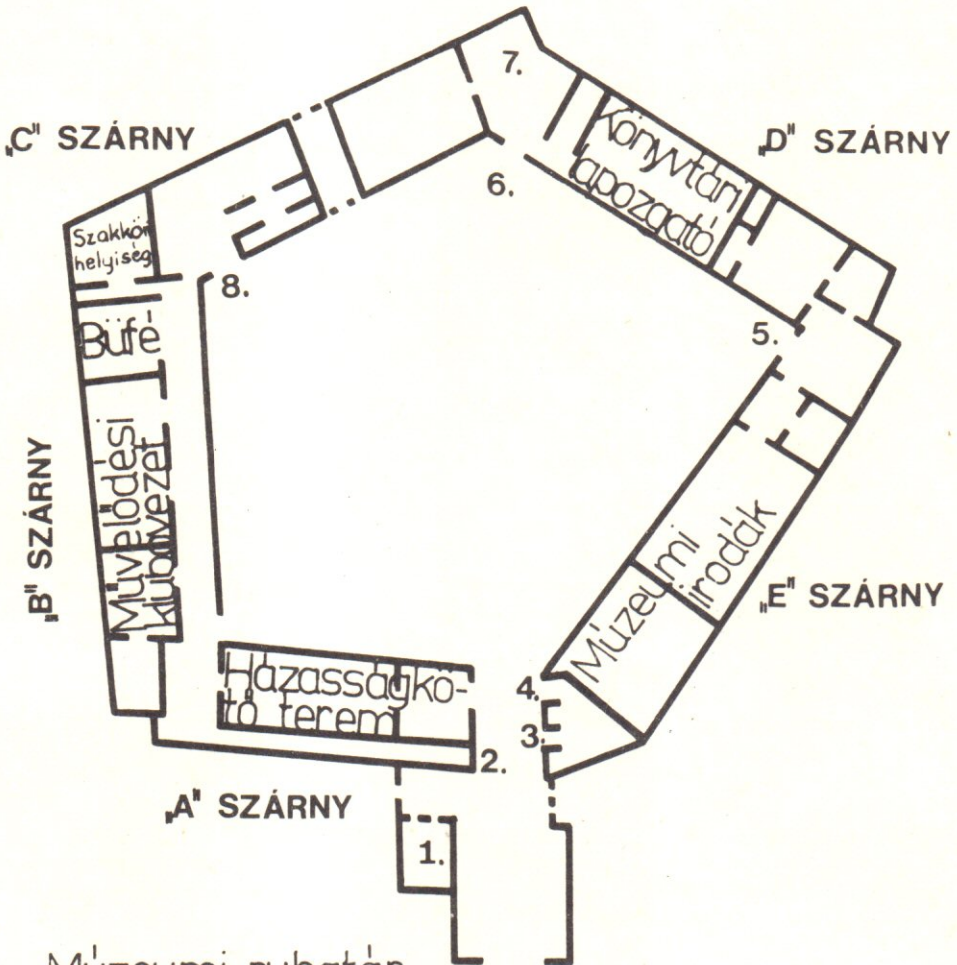
A Társadalmi Ünnepségeket és Szertartásokat Szervező Iroda az igénybejelentések alapján megszervezi és megrendezi a társadalmi jellegű családi ünnepségeket.

RÉSZLET A DÍSZTEREMBŐL

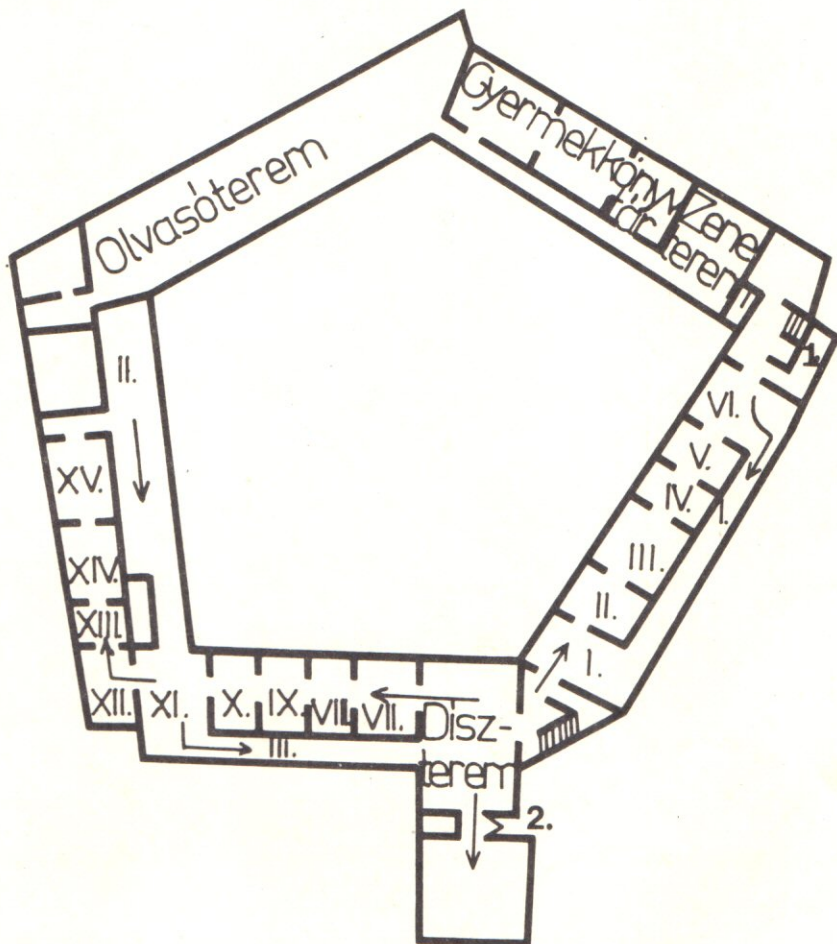

A VÁR FÖLDSZINTI ALAPRAJZA

1. Múzeumi ruhatar
2. Pinceklub lejárata
3. Mosdó, WC
4. Múzeumi főbejárat
5. Múzeumi irodák bejárata
6. Könyvtár bejárata
7. Feljárat a felnőtt és gyermekkönyvtárba
8. Művelődési Központ bejárata

A VÁR EMELETI ALAPRAJZA

- javasolt kiállítási útvonal
- I. xv. Sárvár története kiállítás
 1. Gyógyviz és ásványvizek történeti kiállítása
 2. Harcásztörténeti kiállítás